

управління. І, нарешті, необхідно відзначити, що сучасний етап розвитку вимагає нової філософії й методології управління навчальними закладами, системою освіти й освітнім простором у цілому. Нова філософія управління освітою повинна органічно впливати з нової філософії цивілізаційного розвитку, а методологія – ввібрати кращі напрацювання світової управлінської науки й практики.

Бібліографічні посилання:

1. Кризис образования в современном мире. Системный анализ: материалы Международной конференция по вопросам мирового кризиса образования (Вильямсбург, Вирджиния, 7-9 октября 1967 г.) – М.: Прогресс, 1970. – 208 с.

2. Розвиток освіти в Україні (1990-1991 роки) // Доповідь 43-ї сесії Міжнародної конференції з питань освіти (Женева, 1992). – Київ, 1992. – С.10.

3. Примуш М.В. Загальна соціологія Режим доступу: http://pidruchniki.ws/14940807/sotsiologiya/tendentsiyi_problemi_modernizatsiyi_suchasnoyi_vitc_hiznyanoi_osviti

4. Криза освіти та шляхи її подолання [Електронний ресурс]/ Т.В. Глебова// Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzkhups/2009_1/Glebova.pdf

5. Бюлетень «Про результати аналізу упорядкування умов оплати праці працівників бюджетної Сфери на основі Єдиної тарифної сітки». – Київ: Рахункова палата України, 2009 Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article>.

6. Проблеми та перспективи фінансування освіти і науки в Україні в умовах економічної кризи [Електронний ресурс] /Т.О. Ілляшенко, І.О. Радіонова // Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/3553/1/9BB212D8d01.pdf>

7. Яка зарплата — така й освіта [Електронний ресурс]/ Лілія Гриневич // «Дзеркало тижня. Україна» №35, 30 вересня 2011 Режим доступу: http://dt.ua/education/yaka_zarplata__taka_y_osvita-88781.html

О.В. Горпинич

(Національний гірничий університет)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ПІДСТАВІ СТАНДАРТІВ І РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ЗОВНІШНЬОЇ ОЦІНКИ ЯКОСТІ

Постановка проблеми. Якість вищої освіти має чотири основних аспекти: гарантоване виконання базових стандартів і еталонів; досягнення поставлених цілей на різних етапах навчання (на вході, в процесі та на виході); здатність задовольняти попит і чекання споживачів освітніх послуг і зацікавлених учасників освітнього ринку; прагнення до удосконалення навчання [1, 2].

У 70-80-х роках ХХ сторіччя національні системи вищої освіти Європи зазнали значних змін. Загальним для всіх країн було істотне скорочення державного впливу та перехід до самоврядування вузів. Державне фінансування, що не було обмежене будь-якими заздалегідь обговореними умовами, замінено механізмами розрахунку обсягу фінансування в залежності

від визначених показників діяльності вищих навчальних закладів. Як результат, виникла необхідність оцінки їхньої діяльності за відповідними підходами та методиками.

Аналіз останніх досліджень. У країнах, де відповідальність за оцінку діяльності вищих навчальних закладів взяла на себе держава, було засновано різноманітні органи оцінювання. В деяких країнах ініціаторами були саме вищі навчальні заклади. Практично в кожній країні склалася власна система оцінки якості роботи закладів освіти [3, 4]. Першими розробили системи оцінювання діяльності вищих навчальних закладів Нідерланди, Великобританія та Франція.

Одна з цілей Болонської декларації – «розвиток європейського співробітництва в галузі забезпечення якості для вироблення єдиних критеріїв і методів». З цією метою в 2000–2001 рр. розроблено схеми акредитації вищої освіти в Європі (проект CRE, розпочатий у рамках програми SOCRATES) [5, 6]. Мета проекту полягала не тільки в з'ясуванні умов і проблем, зв'язаних з акредитацією, але й у порівнянні існуючих моделей, визначенні успішних прикладів. Зокрема, в роботах [7, 8, 9] наведено приклади реалізації моделей оцінки якості інженерної освіти.

Цілі публікації полягають у висвітлюванні питання щодо організації зовнішньої оцінки якості навчання студентів в європейських країнах недержавними агенціями, які діють на підставі «Європейських стандартів і рекомендацій щодо внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості вищої освіти».

Основна частина. Збільшення кількості студентів в європейських вищих навчальних закладах вимагало збільшення державних асигнувань, тому виникла необхідність засвідчити надійність вузів. Одночасно студенти вимагали забезпечити якість навчання. В результаті створено системи оцінки якості з компонентами [3]:

- аудиторські перевірки якості, що торкались організаційної структури забезпечення якості та проводились з використанням самооцінки, створення груп оцінки якості, інспекції, звітів про оцінку та впровадження заходів за результатами звітів;

- оцінка якості навчальних програм.

Наприклад, у Німеччині вища освіта традиційно керується та фінансується державою, тому у результаті загострення конкуренції між навчальними закладами за розподіл коштів виникла необхідність в оцінці якості вищої освіти з наданням достовірної інформації зацікавленим особам та організаціям.

Першим етапом процедури оцінки в Німеччині є самооцінка вищого навчального закладу, визначення його сильних і слабких сторін. На другому етапі до оцінки залучаються зовнішні експерти. Акредитація передбачає видачу сертифіката, що підтверджує відповідність надання освітніх послуг визначеним стандартам якості. Сертифікат видається на п'ять років. Сертифікацію органів, що відповідальні за акредитацію програм підготовки здійснює акредитаційна рада, яка створена в 1999 р. [4, 10].

Важливий крок європейських країн із створення системи забезпечення якості вищої освіти - розробка «Європейських стандартів і рекомендацій щодо внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості вищої освіти».

У Берлінському комюніке від 19 вересня 2003 р. міністри країн-учасниць Болонського процесу доручили Європейській мережі із забезпечення якості вищої освіти (ЄМЗЯ) «через її членів та у співпраці з Європейською Асоціацією університетів (ЄАУ), Європейською Асоціацією вищих навчальних закладів (ЄАВНЗ) та Європейським студентським міжнародним бюро (ЄСМБ)» розробити «узгоджені стандарти, процедури та рекомендації із забезпечення якості»; «вивчити можливості створення надійної системи незалежних взаємних перевірок для агенцій та установ із забезпечення якості й/або надання».

Навіть серед професійної спільноти, яка займається забезпеченням якості, існують досить серйозні розбіжності у поглядах на те, якими мають бути стосунки між вищими навчальними закладами і тими, хто здійснює зовнішнє оцінювання їхньої діяльності. Деякі агенції, що акредитують навчальні програми чи освітні заклади, дотримуються тієї точки зору, що зовнішнє забезпечення якості - це, в основному, "захист споживача", що вимагає встановлення чіткої дистанції між агенцією із забезпечення якості та вищим навчальним закладом, роботу якого вона оцінює. В той же час інші агенції вбачають основну мету зовнішнього забезпечення якості у наданні вищим навчальним закладам порад і підтримки в їхньому намаганні підняти стандарти і покращити якість своїх навчальних програм і відповідних кваліфікаційних рівнів. В останньому випадку необхідна тісна взаємодія між тими, хто оцінює, і тими, кого оцінюють. Інші ж намагаються зайняти проміжну позицію між цими двома підходами та врівноважити підзвітність і покращення якості.

Але не лише агенції із забезпечення якості мають різні погляди та підходи. Досить часто вищі навчальні заклади і представницькі студентські органи мають різні інтереси: перші прагнуть високого рівня автономності із мінімальним зовнішнім регулюванням, в той час як другі бажають, щоб заклади освіти були публічно підзвітними завдяки частим перевіркам на рівні навчальних програм або кваліфікацій.

Загальна ефективність різних форм зовнішнього оцінювання якості освіти у значній мірі залежить від наявності чітко виписаної стратегії внутрішнього забезпечення якості, яка має конкретні цілі, а також від застосування освітніми закладами механізмів і методів, які забезпечують досягнення зазначених цілей.

Зовнішні агенції можуть здійснювати оцінку якості освіти з цілого ряду причин, включаючи:

- захист національних академічних стандартів вищої освіти;
- акредитацію програм та/або закладів;
- захист користувачів;
- забезпечення громадськості перевіреною інформацією (якісною і кількісною) про програми навчання та освітні заклади;
- удосконалення та підвищення якості.

Європейські стандарти і рекомендації щодо зовнішнього забезпечення якості вищої освіти визначають використання внутрішнього забезпечення якості. Тобто процедури зовнішнього забезпечення якості повинні враховувати ефективність процесів внутрішнього забезпечення якості. Важливо, щоб власна внутрішня політика та процедури закладів уважно оцінювалися в ході зовнішніх процедур для того, щоб визначити, наскільки ці стандарти дотримуються.

Якщо вищі навчальні заклади можуть продемонструвати ефективність своїх власних процесів внутрішнього забезпечення якості, і якщо ці процеси належним чином забезпечують якість і стандарти, тоді зовнішні процеси можуть бути менш інтенсивними, і навпаки.

Цілі та завдання процесів забезпечення якості визначаються всіма відповідальними сторонами (включаючи вищі навчальні заклади) ще до того, як будуть розроблені самі процеси; цілі і завдання мають бути опубліковані разом з процедурами, які будуть застосовуватись.

Для гарантії ясності цілей і прозорості процедур методи зовнішнього забезпечення якості розробляються із залученням основних дійових осіб, включаючи вищі навчальні заклади. Остаточні погоджені процедури повинні публікуватися і мають містити чіткі заяви про цілі і завдання тих процесів, які будуть використовуватись, а також їхній опис.

Будь-які офіційні рішення, прийняті в результаті діяльності із зовнішнього забезпечення якості, мають базуватися на чітко сформульованих оприлюднених критеріях, які послідовно застосовуються. Офіційні рішення, прийняті агенціями із забезпечення якості, мають значний вплив на заклади та навчальні програми, які оцінюються. В інтересах справедливості й надійності ці рішення базуються на опублікованих критеріях і тлумачаться послідовно і без протиріч.

Зовнішнє забезпечення якості навчальних закладів та/або навчальних програм здійснюється на циклічній основі. Тривалість циклу і процедур перевірки повинні бути чітко визначені й опубліковані заздалегідь.

Забезпечення якості - неперервний динамічний процес. Він повинен бути постійним та не закінчуватися після першої перевірки, або після здійснення подальшої формальної процедури, яка включає корегуючі та запобіжні дії. Цей процес має періодично поновлюватись.

Агенція із зовнішнього забезпечення якості має чітко описати процес перевірки, а її вимоги до навчального закладу не повинні перевищувати ті, що є необхідними для досягнення закладом своїх цілей. Агенції мають періодично готувати підсумкові звіти з описом та аналізом узагальнених результатів, оцінок і т.п. здійснених ними перевірок.

Всі агенції із зовнішнього забезпечення якості збирають велику кількість інформації, яка є матеріалом для структурованого загального аналізу цілих систем вищої освіти. Такий аналіз може надати дуже корисну інформацію про зміни, тенденції, новий зразковий досвід і сфери постійних труднощів та недоліків, а також стати корисним інструментом для розробки політики та забезпечення зростаючої якості.

Зростання європейських агенцій із зовнішнього забезпечення якості поживалося з початку 1990 р. У той же час співпраця та обмін кращим досвідом між агенціями стали складовою частиною цього процесу. Вже в 1994/95 рр. так звані європейські пілотні проекти, ініційовані Європейською Комісією, мали своїм результатом взаємне визнання базової методології забезпечення якості: незалежні агенції, самооцінювання, візити до інших установ, публічне звітування. Всі ці принципи були викладені у Рекомендаціях Ради Європейського Союзу щодо забезпечення якості вищої освіти (1998р.). Створення Європейської мережі із забезпечення якості (ЄМЗЯ) у 2000р., таким чином, стало формалізацією цього розвитку співпраці.

Європейські стандарти щодо агенцій із зовнішнього забезпечення якості вищої освіти створювались відповідно до цього здобутку в історії європейського забезпечення якості. Більше того, прагнення сформулювати стандарти таким чином, щоб вони не були ані занадто детальними, ані занадто обмежувачими, є абсолютно свідомим. Вони не можуть обмежувати для європейських агенцій із зовнішнього забезпечення якості можливість відобразити у своїй структурі та процесах досвід і очікування своєї країни або регіону. Разом з тим, стандарти повинні засвідчити для всіх зацікавлених сторін наявність та прозорість таких характеристик у діяльності агенцій, як фаховість, надійність та порядність, а також гарантувати можливість зрозумілого порівняння агенції між собою, що складає європейський вимір у забезпеченні якості.

Агенції повинні бути незалежними в тому, що нестимуть самотійну відповідальність за свої дії; і що треті сторони, такі як вищі навчальні заклади, міністерства чи інші учасники процесу, не впливатимуть на висновки і рекомендації їхніх перевірок.

Агенція демонструє свою незалежність реалізуючи такі принципи:

- незалежність її діяльності від вищих навчальних закладів та урядів гарантована офіційними документами (наприклад, документами про управління чи законодавчими актами);

- опис її процедур і методів та їхня реалізація, відбір та призначення незалежних експертів, а також визначення результатів її процесів із забезпечення якості відбуваються автономно й незалежно від урядів, вищих навчальних закладів та органів політичного впливу;

- хоча в ході перевірки вищих навчальних закладів різні групи учасників, включаючи студентів, висловлюють свої думки, які беруться до уваги, кінцеві висновки процесу перевірки якості залишаються на відповідальності агенції.

Процеси, критерії та процедури, котрі застосовуються агенціями, повинні визначатися наперед і бути доступними для широкого загалу. Ці процеси включають: - самооцінювання чи еквівалентну процедуру, яку здійснює суб'єкт діяльності із забезпечення якості; - зовнішнє оцінювання, яке здійснює група незалежних експертів; - залучення представників студентства, та, за рішенням агенції, здійснюється відвідання об'єкту перевірки; - публікацію звіту, разом із будь-якими рішеннями, рекомендаціями чи іншими офіційними результатами; - подальшу послідовність дій з метою пересвідчитись, що суб'єкт діяльності із

забезпечення якості вжив необхідних заходів у відповідності до рекомендацій, які були зроблені у звіті за результатами перевірки.

Агенції завжди повинні уважно ставитися до задекларованих принципів і гарантувати професійний рівень управління своїми процесами та забезпечення своїх вимог; вони повинні також гарантувати, що їхні висновки та рішення приймаються послідовно і однаково, незважаючи на те, що це роблять різні групи людей. Агенції, котрі приймають офіційні рішення з питань забезпечення якості чи роблять висновки, які мають офіційні наслідки, повинні мати процедуру апеляції. Природа і форма процедури апеляції повинні визначатися у відповідності до статуту кожної агенції.

Висновки. Таким чином, внутрішня самооцінка і зовнішня оцінка якості вищої освіти, що проведена незалежними фахівцями, зокрема за участю міжнародних експертів, є фундаментальними чинниками підвищення якості підготовки фахівців в навчальних закладах Європи. Тому досвід міжнародних та національних агенцій з оцінки якості освіти потребує вивчення, порівняння та застосування при створенні вітчизняної системи діагностики якості навчання.

Бібліографічні посилання:

1. Давыдова Л. О. показатели качества образования / Л. О. Давыдова // Высшее образование в России. – 2004. - №2. – С. 92-96.
2. Белов В. Система оценки качества образования / В. Белов // Высшее образование в России. – 2002. - №1. – С. 44-49.
3. Себкова Хелена. Акредитація і забезпечення якості вищої освіти в Європі / Хелена Себкова // Вища школа. – 2005. - №2. – С. 77-84.
4. Майбуров И. Высшее образование в развитых странах / И. Майбуров // Высшее образование в России. – 2003. - №2. – С. 132-144.
5. Насцимбени Ф. Европейская ассоциация гарантии качества e-LEARNING / Ф. Насцимбени // Высшее образование в России. – 2006. - №12. – С. 55-57.
6. Захарович В. Международная аккредитация образовательных программ / В. Захарович, В. Попов // Высшее образование в России. – 2005. - №12. – С. 3-8.
7. Medrano C. T. The tools of quality in electronic engineering education / C. T. Medrano, M. Ube, I. Plaza, A. Blesa // European J. of Engng. Educ. – 2002. – №27, 4. – p. 325-337.
8. Besterfield-Sacre M. Modelling undergraduate engineering outcomes / M. Besterfield-Sacre, L. J. Shuman, H. Wolfe // Inter. J. of Engng. Educ. – 2002. – №18, 2. – p. 128-139.
9. Лещинський О. Міжнародні моделі оцінки якості інженерної освіти / О. Лещинський // Вища освіта України. – 2007. - №4. – С. 32-35.
10. Фуряева Т. В. Экспертиза университетов: опыт ФРГ / Т. В. Фуряева // Высшее образование сегодня. – 2005. - №2. – С. 44-48.